

Recenzja dorobku naukowego ks. dr. Marka Wosia w postępowaniu habilitacyjnym
w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika

Podstawa prawna recenzji

Prawną podstawę recenzji stanowi Ustawa z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce, art. 219, ustęp 1 (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.), Przepisy Wprowadzające Ustawę – Prawo o Szkolnictwie Wyższym i Nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669 z późn. zm.) oraz Uchwała Senatu Uniwersytetu Zielonogórskiego nr 1072 z dnia 27 marca 2024 roku w sprawie powołania komisji habilitacyjnej do przeprowadzenia czynności w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego ks. dr. Markowi Wosiowi. Recenzja opiera się na materiałach przesłanych przez Sekretarza Komisji Habilitacyjnej z datą nadania: 4 kwietnia 2024 roku, w formie drukowanej oraz elektronicznej.

Wykształcenie i kariera zawodowa Habilitanta

Habilitant, ks. dr Marek Woś posiada stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie socjologii, który został mu nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Historycznych i Społecznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w 2003 roku na podstawie przedłożonej rozprawy doktorskiej pt. „Salezjański system wychowania w perspektywie socjologii wychowania Floriana Znanickiego”.

Ks. dr Marek Woś jest zatrudniony (od 2012 r.) na stanowisku adiunkta w Wydziale Nauk Społecznych Akademii Nauk Stosowanych Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie. Wcześniej (od 2005 do 2007 r.) pracował jako wykładowca w Kaszubsko-Pomorskiej Szkole Wyższej w Wejherowie.

Przedstawiony do oceny dorobek w postępowaniu habilitacyjnym dotyczy monografii pt. *Aksjonormatywny wymiar wychowania do podmiotowości społecznej. Perspektywa pedagogiczna*, „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie, Szczecin 2023 r., ISBN 978-83-87561-54-3, ss. 419 (w autoreferacie Habilitant podaje nieco zmieniony tytuł:

Aksjonormatywny wymiar wychowania do podmiotowości społecznej w salezjańskim systemie prewencyjnym. Perspektywa pedagogiczna. s. 1), przedstawionej jako osiągnięcie naukowe będące podstawą ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego. Niestety, „Pedagogium”, Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie nie znajduje się na ministerialnej liście wydawnictw punktowanych z 2023 r., co jest warunkiem ustawowym (art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.)

Poza tym Habilitant wykazał dorobek, na który składają się: 1/ monografia *Aksjonormatywne wymiary wychowania do podmiotowości społecznej. Studium koncepcji wychowania Towarzystwa Salezjańskiego*, Wydawnictwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2022 r., ISBN 978-83-61451-26-6, ISBN 978-83-8756150-5, ss. 335; 2/ 1 monografia współautorska Z. Mattya, M. Woś, *Sufragania żnińska. Zarys historyczno-socjologiczny*, Żnin 2021 r., ISBN 978-83-60019-86-3, ss. 115; 3/ 5 rozdziałów w monografiach, 4/ 19 artykułów w czasopismach naukowych oraz 5/ jedną współredakcję pracy zbiorowej *Młodość 4.0 – konteksty rozwoju psychoseksualnego*, red. M. Woś, W. Urbanik, Szczecin 2022 r., „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie, ISBN 978-8387561-52-9.

Ks. dr Marek Woś wykazał również czynny udział w 19 konferencjach naukowych, w tym w 4 międzynarodowych. Ponadto brał udział w 3 grantach jako członek zespołu badawczego oraz zrealizował dwa staże naukowe w instytucjach naukowych zagranicznych (styczeń 2018 r. i lipiec 2022 r.). Miały one miejsce w Rzymie, w Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim pod opieką naukową ks. prof. Zbigniewa Formelli. Przedstawił również wykaz osiągnięć organizacyjnych oraz dydaktycznych. W załączonej dokumentacji znajduje się udokumentowanie powyższych osiągnięć. Co do publikacji współautorskich nie zostało załączone oświadczenie autorów o udziale procentowym w powstaniu dzieła.

Uzyskany dorobek jest tematycznie spójny oraz wskazuje na systematyczną pracę naukową Habilitanta a materiały przedstawione do oceny zostały starannie przygotowane i opisane.

Ocena głównego osiągnięcia naukowego będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego

Jako główne osiągnięcie naukowe będące przedmiotem w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego ks. dr Marek Woś przedstawił monografię - *Aksjonormatywny wymiar wychowania do podmiotowości społecznej. Perspektywa pedagogiczna*, „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie, Szczecin 2023 r., ISBN 978-83-87561-54-3, ss. 419.

Książka składa się z czterech tematycznych rozdziałów poprzedzonych wstępem a zwieńczonych zakończeniem i bibliografią. W pierwszych dwóch rozdziałach Habilitant podejmuje zagadnienia teoretyczne stanowiące podstawę do badań empirycznych. Trzeci rozdział to prezentacja metodologicznych uwarunkowania prowadzonych badań a czwarty rozdział zbiera wyniki badań i ich interpretację.

We wstępie Autor pisze, że podjął „próbę zbudowania aksjonormatywnego modelu wychowania do podmiotowości” i dodaje: „za podstawę do zbadania szeroko rozumianego elementu podmiotowości w wychowaniu (rozpatrywanego z punktu widzenia nauczyciela i ucznia) posłużył mi system wychowawczy Towarzystwa Salezjańskiego” (s. 10). Natomiast w innym miejscu w ten sposób zostaje wyjaśniony cel badań i publikacji: „Głównym celem podjęcia tej niezwykle złożonej problematyki i przeprowadzenia analizy teoretycznej zagadnienia i jego empirycznej weryfikacji jest chęć wzbogacenia wiedzy dotyczącej wychowania do podmiotowości oraz podjęcie próby stworzenia modelu aksjonormatywnego formacji do podmiotowości zróżnicowanej intencjonalnie” (s. 12). Tak przedstawione założenia badawcze wzbudzają wiele wątpliwości już na samym początku oceny przedstawionej monografii. Tytuł pracy mówi o aksjonormatywnym wymiarze wychowania do podmiotowości społecznej w perspektywie pedagogicznej. Można w nim łatwo wyodrębnić trzy podstawowe kategorie: ‘aksjonormatywny wymiar wychowania’, ‘podmiotowość społeczna’ oraz ‘perspektywa pedagogiczna’. W cytowanych powyżej tekstach Habilitanta te sygnalizowane w tytule książki kategorie nie zawsze są wyraźnie obecne oraz – nierzadko – zastąpione takimi terminami jak: ‘model aksjonormatywny wychowania do podmiotowości’ (w ogóle?), ‘model aksjonormatywnej formacji’, czy też ‘podmiotowość zróżnicowana intencjonalnie’. Powstaje pytanie, dlaczego opis problematyki pracy podjęty we wstępie nie odpowiada tytułowi w odniesieniu do kluczowych dla pracy kategorii? Czy te zagadnienia są rozumiane przez Habilitanta synonimicznie? Poza tym, niezrozumiały jest tak dominujący wkład zagadnień z obszaru wychowania salezjańskiego. Tytuł w ogóle o tym nie wspomina. Rozumiem, że zwarte i skrótowe brzmienie tematu nie musi w pełni oddawać podejmowanej tematyki monografii, ale treści wstępu przekonują, że system salezjański nie jest pobocznym i uzupełniającym zagadnieniem, lecz – myślę, że można tak powiedzieć – jest jego ‘niepisanym’ centrum.

Teoretyczna perspektywa badawcza

Dwa pierwsze rozdziały monografii przedstawiają teoretyczną perspektywę badawczą. Rozdział I zatytułowany „Wychowanie jako przestrzeń i przedmiot analiz pedagogicznych dotyczących kształtowania poczucia podmiotowości człowieka” składa się z trzech paragrafów,

których tematyka – odpowiednio – dotyczy: rozumienia ‘wychowania’ w analizie teoretycznej i praktycznej; personalistycznego ujęcia wychowania oraz – ostatni – podmiotowości jednostki rozumianej w kategoriach personalistycznych. Rozdział II natomiast został zatytułowany w następujący sposób: „Wychowanie do podmiotowości w działalności towarzystwa salezjańskiego” i w trzech paragrafach prezentuje treści związane z: 1/ salezjańskim modelem wychowania, 2/ rozumieniem podmiotowości społecznej w systemie salezjańskim oraz 3/ aksjonormatywnym modelem formacji do podmiotowości zróżnicowanej intencjonalnie.

W pierwszym paragrafie Autor zajmuje się zagadnieniem rozumienia samego wychowania obecnego w literaturze przedmiotu. To właściwy punkt wyjścia. Aby móc zdefiniować a następnie zoperacjonalizować ‘aksjonormatywny wymiar wychowania’ należy wyjść od przedstawienia rozumienia samego wychowania. Przetawione na kilkudziesięciu stronach zagadnienia dotyczące wychowania, sposobów jego definiowania oraz celów to jednak luźno powiązane z sobą treści przypominające bardziej encyklopedyczny zbiór stanowisk współczesnych badaczy nieprowadzący do uporządkowanego zogniskowania ich wg przyjętej przez Autora idei wiodącej. Brakuje również wniosków z przywołanych stanowisk, poprzez które Habilitant pokazałby ich wkład dla prowadzonych przez siebie badań nad wygenerowaniem modelu aksjonormatywnego wymiaru wychowania.

W obszar zagadnień teoretycznych wchodzi również prezentacja pedagogiki personalistycznej (od s. 55). Autor nie wyjaśnia wprost, dlaczego opisuje w tym miejscu pedagogikę personalistyczną i jaki związek te prezentacje mają z prowadzonymi przez niego badaniami. Poza tym, w tych treściach, dotyczących nominalnie pedagogiki personalistycznej, znajduje się wiele innych, niepowiązanych z sobą wątków dotyczących np. schemat autorstwa Krystyny Ablewicz dotyczący miejsca wychowania w doświadczeniu naturalnym człowieka oraz pedagogiki wśród nauk (s. 61), znaczenie metafory ‘przewodnika’ Mirosławy Nowak-Dziemianowicz w relacji pomiędzy nauczycielem a uczniem (s. 65), tożsamościowy profil ucznia Lecha Witkowskiego (s. 66). Nie twierdzą, że nie można znaleźć wątków łączących pomiędzy pedagogiką personalistyczną a wyżej wymienionymi ujęciami, ale Autor nie podejmuje trudu wykazania tych powiązań. Poza tym, odnoszę wrażenie, że w tej części pracy ‘pedagogika personalistyczna’ zamiennie nazywana jest ‘pedagogiką humanistyczną’. Ten termin pojawia się kilka razy. Ponowieni, nie twierdzą, że te dwa stanowiska teoretyczne nie mają części wspólnych, ale na pewno nie można tych nazw używać zamiennie. Ostatecznie zatem Autor nie podaje – choćby roboczej – definicji aksjonormatywnego wymiaru wychowania. Nie przedstawia również istotnych komponentów tego pojęcia.

Podobnie – w moim przekonaniu – w niewystarczający sposób została zaprezentowana kategoria ‘podmiotowości społecznej’, choć w tym wypadku analizy teoretyczne są wnikliwsze i dokładniejsze aniżeli w odniesieniu do wyżej opisanego ‘aksjonormatywnego wymiaru wychowania’. Celem opisanego ‘podmiotowości społecznej’ Autor wychodzi od zaprezentowania rozumienia samej podmiotowości. Powołuje się w tym miejscu przede wszystkim na Krzysztofa Wieleckiego, ale odwołuje się także do Marii Czerepaniak-Walczak, Agnieszki Salamuchy, Bogusława Śliwerskiego czy Lucyny Dziaczkowskiej. To prowadzi go do przedstawienia trzech istotnych obszarów podmiotowości: świadoma moc sprawcza, zdolność do racjonalnego i krytycznego wyboru oraz odpowiedzialność, odwaga i godność w ponoszeniu konsekwencji z dokonanych wyborów (s. 81). Te trzy komponenty podmiotowości mogłyby wyznaczać obszary badań empirycznych po ich odpowiednim owskaźnikowaniu. Habilitant poszedł jednak w innym kierunku. Kończąc zagadnienia związane z podmiotowością społeczną, a zarazem cały pierwszy rozdział, napisał: „W poruszonym powyżej aspekcie podmiotowość wychowanka jest ściśle powiązana ze strukturą społeczną, na którą w omawianym przypadku (w tej publikacji) składają się salezjanie oraz realizowany przez nich w salezjańskich placówkach edukacyjno-wychowawczych cel, by podopieczni stawali się *dobrymi chrześcijanami i uczciwymi obywatelami*. Przy okazji warto także nadmienić, iż punktem wyjścia w naszych rozwiązaniach jest rzeczywistość społeczna, która składa się z systemów otwartych (szkoła – salezjanie i nauczyciele, cel, środki, normy, pozycje, role itd.) w stosunku do środowiska” (s. 98). Odnoszę wrażenie, że to wyjaśnienie miało uzasadnić wprowadzenie do publikacji, modelu oraz samych badań treści związanych z salezjańskim systemem wychowawczym. Takie uzasadnienie – w moim przekonaniu – jest jednak niewystarczające. Tym krótkim wyjaśnieniem Autor próbuje przekonać, że ‘aksjonormatywny wymiar wychowania do podmiotowości społecznej’ sprowadza się do badania systemu wychowawczego opartego na dewizie *dobry chrześcijanin i uczciwy obywatel*, co w pewien sposób usprawiedliwiłoby rozpoczynający się od następnej strony ponad stustronicowy rozdział dotyczący wychowania do podmiotowości w działalności Towarzystwa Salezjańskiego, ale – z drugiej strony – taka próba przeniesienia punktu ciężkości na wychowanie w systemie św. Jana Bosko jest pośrednio przyznaniem, że wcześniejsze analizy nie mają większego znaczenia.

W odniesieniu do ostatniej tytułowej kategorii (‘perspektywa pedagogiczna’) niestety nie znajduję w publikacji treści wyjaśniających to podejście. Ta część monografii nie kończy się prezentacją modelu aksjonormatywnego wymiaru wychowania do podmiotowości

społecznej w rozumieniu Habilitanta, co stanowiłoby właściwą podstawę teoretyczną dla podjęcia badań empirycznych, jak to było zapowiadane we wstępie (s. 10).

Zagadnienia metodologiczne

W nawiązaniu do uwag przedstawionych powyżej emblematyczny jest tytuł rozdziału trzeciego, w którym Habilitant zamieszcza zagadnienia opisujące metodologię własnych badań empirycznych. Został on sformułowany następująco: „Założenia metodologiczne do weryfikacji modelu wychowania Towarzystwa Salezjańskiego” [podkreślenie własne]. Nie chodzi zatem o przeprowadzenie badań empirycznych opartych na modelu dotyczącym – powtórzę – aksjonormatywnego wymiaru wychowania do podmiotowości społecznej, ale wprost o weryfikację modelu wychowania Towarzystwa Salezjańskiego.

W rozdziale trzecim Autor przedstawia zagadnienia związane z problemem głównym i problemami szczegółowymi pracy, formułuje cele badań oraz ich przedmiot, a także prezentuje metody badawcze oraz grupę badaną.

Pierwszą trudnością jest przedstawienie problemu głównego badań i związanego z nim celu. Autor w kilku miejsca – wprost lub pośrednio – opisuje to w następujący sposób: na s. 233 czytamy: „Zaprezentowane poniżej badania zostały podporządkowane pytaniu m.in.: Czy program wychowawczy, realizowany w salezjańskiej placówce edukacyjno-wychowawczej, uwzględniający wartości uniwersalne oraz partykularne zakonu salezjańskiego ma odniesienie do obiektywności i subiektywności w kontekście sprawstwa?” Natomiast na s. 238 Autor stwierdza, że „prezentowane studium zostało poświęcone wskazaniu teoretycznych podstaw salezjańskiego działania wychowawczego, by móc odczytać granice i możliwości oddziaływań wychowawczych. W dalszej kolejności, by zgromadzić wiedzę, która posłuży do wyjaśnienia różnorodnych zjawisk należących do przestrzeni edukacyjnej”, natomiast na s. 243 Habilitant stwierdza: „Przedmiotem zainteresowania poznawczego był system wychowawczy Jana Bosko realizowany w placówkach salezjańskich, a przyjęty problem badawczy skupił się wokół: podejścia wychowawczego do wychowanka w oparciu na zaproponowanym systemie wychowawczym, znajdujący się w dokumentach placówki edukacyjno-wychowawczej, w tym przypadku szkoły salezjańskiej; wartości preferowanych, zapisanych i realizowanych przez szkołę; formowania wychowanka według zaproponowanego wzoru; bezpośredniego wpływu postawy nauczyciela na podopiecznego; udziału nauczyciela i wychowanka w wypracowaniu dokumentów szkolnych”. Każda z tych prezentacji porusza inne perspektywy ujmowania systemu wychowawczego w placówkach salezjańskich. Pierwsza z nich odnosi go do ‘obiektywności i subiektywności w kontekście sprawstwa’. Wprawdzie zagadnienia sprawstwa

(w odniesieniu do M. Archer) zostało wspomniane na wcześniejszych stronach monografii, ale dlaczego staje się ono bez uzasadnień wiodącą inspiracją badań. W drugiej prezentacji problemu głównego Autor stwierdza, że interesują go m.in. granice możliwości oddziaływań wychowawczych wynikające z teoretycznych założeń salezjańskiego systemu wychowawczego. Takie podejście zakładałoby prowadzenie badań hermeneutycznych nad tekstami źródłowymi a nie badań empirycznych. Dopowiedzenie o tym, że takie działania posłużą zgromadzeniu wiedzy dotyczącej wyjaśnieniu 'różnorodnych zjawisk należących do przestrzeni edukacyjnej' jest z kolei bardzo niejednoznaczne. Natomiast trzecie sformułowanie problemu głównego poszerza wspomniane już zagadnienie o kolejne wątki, jak np. badanie wpływu postawy nauczyciela na podopiecznego, czy też udziału wychowanka w wypracowaniu dokumentów szkolnych.

Kolejnym etapem oceny przedstawionej monografii jest kwestia sformułowania problemów szczegółowych oraz odpowiadających im hipotez. Na s. 249 pojawia się jeszcze jeden – odmienny od wskazanych powyżej – zapis problemu głównego. Tym razem Autor formułuje go w następujący sposób „czy system formacji salezjańskiej prowadzi do ukształtowania wielu rodzajów podmiotowości?” Już samo postawienie pytania głównego w formie rozstrzygnięcia jest niewłaściwe. Następnie (s. 252 – 253) pojawia się pięć pytań szczegółowych. Każde z nich jest pytaniem rozstrzygnięcia. Warto je zacytować: 1/ czy program wychowawczy, realizowany w salezjańskiej placówce edukacyjno-wychowawczej, uwzględniający wartości uniwersalne oraz partykularne zakonu salezjańskiego ma odniesienie do obiektywności i subiektywności w kontekście sprawstwa? 2/ czy wartości w programie wychowawczym szkoły przekładają się na intencjonalność wychowanka i jego rodzica? 3/ czy ugruntowanie wartości w programie wychowawczym salezjańskiej placówki jest refleksyjne? 4/ czy zaproponowane wartości w programie wychowawczym salezjańskiej placówki wpływają na możliwości wychowanka, co do jego samorealizacji? 5/ czy program wychowawczy przewiduje spontaniczność i nieprzewidywalność wychowanka w jego dążeniu do określonego celu?

Oceniając tak sformułowane problemy szczegółowe odniosę się po raz kolejny do założonego przez Autora modelu aksjonormatywnego wymiaru wychowania do podmiotowości społecznej. Niestety i tym razem negatywnie oceniam dobór problemów szczegółowych. Przede wszystkim dlatego, że nie spełniają one warunków podziału logicznego, tzn. wyczerpywalności zagadnienia oraz rozłączności komponentów całości. Co do pierwszego warunku, to przedstawione zakresy problemów szczegółowych skoncentrowane są na programie wychowawczym salezjańskich placówkach edukacyjno-wychowawczych a nie

na aksjonormatywnym wymiarze wychowania w ogóle. Przyznam jednak, że na tym etapie jest to zagadnienie niemożliwe do wykonania ze względu na wspomniany powyżej brak w przygotowaniu modelu teoretycznego. Co do drugiego warunku logicznego, to Habilitant nie podaje kryterium uzasadniającego wybór poszczególnych obszarów badawczych sygnalizowanych w problemach szczegółowych.

Sytuacja jeszcze bardziej się komplikuje, gdy wprowadzone zostaje zagadnienie narzędzia badawczego. Autor podaje, że posłużył się kwestionariuszem pt. *Kompetencje pedagogiczne i powołanie wychowawcze*, opracowanym przez „Komisję” na poziomie salezjańskim (?) a następnie przetłumaczonym i skonstruowanym przez zespół redakcyjny w Polsce (w skład którego wchodził również Habilitant). Operacjonalizacja tego kwestionariusza wskazuje na następujące grupy zagadnień, które znalazły się w kwestionariuszu, jaki otrzymali uczniowie, nauczyciele i rodzice: 1/ Dojrzałość nauczyciela: zdolność do pielęgnowania osobistego rozwoju we wszystkich wymiarach życia; 2/ Zawód nauczyciela: ukierunkowanie na jakość i ciągłe doskonalenie posłannictwa wychowawczego w praktyce; 3/ Tożsamość chrześcijańska nauczyciela – współpraca na rzecz rozwoju nowego świata w perspektywie Królestwa Bożego; 4/ Tożsamość salezjańska: wyraża się przyjęciem i stosowaniem salezjańskiego programu wychowawczo-duszpasterskiego w stylu salezjańskiej pedagogii (s. 272-273). Każdy z tych obszarów opisany jest trzema szczegółowymi aspektami (razem dwanaście). Całość kwestionariusza uzupełnia pięć pytań otwartych. Niestety, nie otrzymujemy do wglądu zestawu pytań (kwestionariusza ankiety w sensie ścisłym), który otrzymali respondenci. W części dotyczącej interpretacji wyników badań pojawiają się treści pytań postawionych respondentom, ale czy to jest pełen zakres kwestionariusza? Z analizy treściowej wymienionych obszarów kwestionariusza można zauważyć, że na tym etapie planowania badań pojawiają się po raz kolejny nowe zagadnienia, ponownie nie wyczerpujące zagadnienie problemu głównego (którego? jest ich kilka). Nie widzę również bezpośredniego związku obszarów tematycznych kwestionariusza z problemami szczegółowymi. Bo na przykład, w jaki sposób Badacz odpowie na pytanie szczegółowe: czy zaproponowane wartości w programie wychowawczym salezjańskiej placówki wpływają na możliwości wychowanka, co do jego samorealizacji? (4 problem szczegółowy)? Na marginesie warto dodać, że opis obszarów tematycznych tego kwestionariusza nie znajduje się w części metodologicznej pracy, ale w części zawierającej wyniki z przeprowadzonych badań i to jedynie w odniesieniu do pierwszego obszaru opisywanego w rozdziale dotyczącym prezentacji wyników badań. Chodzi o paragraf zatytułowany: „Obszary podmiotowości w układzie procesu weryfikacji celów procesu wychowania” (s.271-276).

Habilitant przeprowadził badania w 2017 roku. Przebadał 3125 respondentów, w tym 1900 uczniów, 357 nauczycieli i 868 rodziców. Badaniom zostali poddani uczniowie ze szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych prowadzonych przez Towarzystwo Salezjańskie na terenie Polski oraz nauczyciele i rodzice tych uczniów (s. 274). Liczba przebadanych osób jest wysoka a przez to obiecująca pozyskanie istotnych danych o badanej rzeczywistości. Powstaje jednak pytanie, dlaczego tak późno te wyniki zostały opublikowane. To natomiast prowadzi do pytania, na ile powyższe badania są jeszcze aktualne; w jakiej części są aktualne. Jest to szczególnie istotne w kontekście reformy edukacji, która dokonała się w roku 2017. Od 1 września 2017 roku nie było naboru do klas gimnazjalnych a same gimnazja przestały istnieć w 31 sierpnia 2019 roku. Autor publikując swoje badania nie odnosi się w ogóle do tej sytuacji.

Podsumowując zagadnienia metodologiczne stwierdzam, że nie widzę wyraźnego powiązania pomiędzy: 1/ przyjętym modelem teoretycznym, którego Habilitant nie przedstawił a 2/ problemem głównym i problemami szczegółowymi oraz 3/ narzędziem badawczym i jego operacjonalizacją. Poszczególne etapy nie wynikają treściowo i logicznie z siebie, lecz stanowią odrębne obszary tematyczne.

Prezentacja i interpretacja wyników badań empirycznych

Ostatnia część monografii to prezentacja wyników własnych badań empirycznych. Temu zagadnieniu poświęcony jest ostatni, czwarty rozdział publikacji zatytułowany: „Aksjonormatywne wymiary podmiotowości zróżnicowanej intencjonalnie” (s. 269-361). Prezentowane treści w tym obszarze zostały podzielone na następujące zagadnienia: „Obszary podmiotowości w układzie procesu weryfikacji celów procesu wychowania” (pierwszy paragraf), w którym Habilitant nie prezentuje wyników badań a jedynie – o czym była już mowa powyżej – narzędzie badawcze, „Uczeń w procesie kreacji podmiotowości zróżnicowanej intencjonalnie” (drugi paragraf) oraz „Kreatywność nauczyciela w wychowaniu do podmiotowości zróżnicowanej intencjonalnie” (paragraf trzeci). Już na poziomie strukturalizacji tekstu można zapytać o brak wyodrębnionego obszaru prezentującego wyniki badań rodziców uczniów salezjańskich. Również w treści tego rozdziału brak opisu wyników badań rodziców. Zastanawiające jest także to, że na 12 zagadnień tematycznych w odniesieniu do prezentacji wyników badanych uczniów zostały uwzględnione jedynie cztery obszary (KP.2.2. „Zaangażowanie na rzecz jakości i ciągłego doskonalenia funkcji wspólnoty wychowawczo-duszpasterskiej poprzez realizację programu wychowawczego”; KP2.3. „Uznanie komunikacji i dialogu edukacyjno-pedagogicznego za kluczowe dziedziny posługi i pracy wychowawczej”; KP.3.2. „Serce programu wychowawczego szkoły: widoczna obecność

wartości promowanych w ofercie wychowawczo-duszpasterskiej i świadectwo” oraz KP.4.2. „Salezjańska metoda wychowawcza w praktyce, obecność wychowawcza, stopniowanie wymagań i poszanowanie możliwości potrzeb i oczekiwań każdego młodego człowieka”). Natomiast jeśli chodzi o prezentację wyników badanych nauczycieli to w tym wypadku zostały uwzględnione jedynie trzy z dwunastu obszarów sygnalizowanego kwestionariusza (KP.1.1. „Otwartość i gotowość na rozwój ku pełnej dojrzałości osobowej: emocjonalnej, duchowej i kulturalnej”; KP.2.2. „Zaangażowanie na rzecz jakości i ciągłego doskonalenia funkcji wspólnoty wychowawczo-duszpasterskiej poprzez realizację programu wychowawczego” oraz KP.4.2. „Salezjańska metoda wychowawcza w praktyce, obecność wychowawcza, stopniowanie wymagań i poszanowanie możliwości potrzeb i oczekiwań każdego młodego człowieka”). Autor nie wyjaśnia dlaczego nie uwzględnił w badaniach pozostałych obszarów, które były zapowiadane. Dziwi również fakt, że w tytułach rozdziałów pojawia się nowy termin ‘kreatywność’. Nie był on wcześniej sygnalizowany ani analizowany.

Szczególnie istotne jest jednak to, by odnaleźć ścisły związek merytoryczny między sygnalizowanymi w pierwszej części monografii zakresami teoretycznymi, problemami szczegółowymi i teraz obszarami prezentacji wyników badań. Niestety, również tym razem muszę stwierdzić, że w tym miejscu pojawia się niekompatybilna do wcześniej sygnalizowanych siatka zagadnień tematycznych. Dodatkowo, przedstawione wyniki badań ograniczają się do prostej prezentacji wyników surowych i procentowych udzielonych odpowiedzi. Nawet gdy Habilitant próbuje w wyprowadzanych wnioskach łączyć badane zmienne – np. s. 287: „na podstawie udzielonych odpowiedzi można przypuszczać, że była to ta część osób (744 uczniów), które na etapie późniejszych pytań wykazały się, oprócz tego niskim stopniem zainteresowania sprawami edukacyjno-wychowawczymi” – to jest to uznaniowe i nie poparte analizami statystycznymi. Przedstawione wyniki badań i ich interpretacja przekonują mnie, że należałoby raczej mówić o badaniu opinii o podmiotowości społecznej (jeśli już) a nie samej podmiotowości społecznej.

Odrębną kwestią jest analiza postawionych respondentom pytań. Jak pisałem powyżej, nie otrzymujemy kwestionariusza ankiety do wglądu. W treści ostatniego rozdziału Autor ujawnia pytania, jakie postawił respondentom. Domyślam się, że są to wszystkie pytania zawarte w kwestionariuszu. W mojej ocenie ich treść nie odpowiada tematycznie postawionym problemom szczegółowym, a przynajmniej nie wyczerpuje ich treści. Są one również w luźnym związku z wskazanymi powyżej zakresami kwestionariusza. W części kwestionariusza adresowanego do uczniów znajduje się 15 pytań a w części dla nauczycieli – 5 pytań. Uzupełnienie do powyższych pytań jest kilka pytań otwartych, których odpowiedzi Autor w

ogóle nie interpretuje a jedynie przedstawia otrzymane odpowiedzi, pewnie wybrane (dlaczego te a nie inne?) skoro badanych uczniów było 1900 a publikacja prezentuje 20 odpowiedzi na pierwsze pytanie i 31 na drugie. (s. 329-334 – uczniowie oraz s. 349-357 – nauczyciele).

Poniżej przedstawię kilka uwag dotyczących tej części pracy na przykładzie interpretacji danych pochodzących od uczniów. Zostały im postawione m.in. następujące pytania: „czy szkoła ma program wychowawczy? Czy zna[sz] nasz program wychowawczy szkoły? Czy treść programu wychowawczego szkoły jest dla Ciebie znana?” (s. 280), „Czy znasz kryteria oceniania z obowiązujących zajęć edukacyjnych w szkole? Czy kryteria oceniania z zajęć edukacyjnych są dla Ciebie zrozumiałe?” (s. 295), „Czy kiedykolwiek wagarowałaś?” (s. 306), „Czy kiedykolwiek byłeś/aś sprawcą kradzieży jakiejś rzeczy w sklepie?” (s. 316), „Czy kiedykolwiek byłeś/aś sprawcą wykroczenia, tj. jazdy autobusem / tramwajem miejskim bez biletu?” (s. 319). Na podstawie wyników liczbowych i procentowych pozyskanych z powyższych pytań Habilitant wypowiada się m.in. na temat podmiotowości ucznia, jego odpowiedzialności i sprawstwie, często przy tym powołując się na teorie m.in. M. Archer, P. Sztompki czy A. Giddensa. Sprawia to wrażenie, że przeprowadzone badania korespondują z przywoływanymi w tekście teoriami społecznymi. Tak niestety nie jest. Trzeba bowiem powiedzieć, że interpretacja pozyskanych wyników jest w znacznym stopniu – co w niejednokrotnie przyznaje sam Autor – oparta na przypuszczeniach i domysłach a przez to prowadzi do uproszczeń w formułowanych wnioskach. Przykładem może być tutaj interpretacja wyniku odpowiedzi udzielonych przez uczniów na pytanie: czy szkoła posiada program wychowawczy? Wyniki: tak – 79%, nie – 6%, nie wiem – 15%. Habilitant podsumowuje: „Wynik ten w pewnym stopniu może satysfakcjonować placówkę salezjańską, tj. salezjanów i wychowawców, ponieważ według A. Giddensa struktura jest dualna, a zatem refleksyjność wychowanków, iż istnieje program wychowawczy może ich przekonać, że zarówno oni jako podmioty, i zaproponowany przez szkołę program wychowawczy jako struktura, mają na siebie obustronny wpływ. Zgodnie z myślą M. Webera, iż działanie podmiotu wyposażone jest w znaczenie, można przyjąć iż podmiotowość w młodocianej jednostce poddanej pod wpływ systemu prewencyjnego, która przekłada się na jej refleksyjność, w różny sposób przyczyni się do uświadomienia wychowankowi owego wpływu i tym samym w różny sposób przełoży się na jego aktywność i dynamiczność w budowaniu podmiotowości, i ostatecznie w dojściu do celu *dobry chrześcijanin i uczciwy obywatel*” (s. 281-282).

Kończąc ocenę przedstawionej publikacji jako głównego osiągnięcia naukowego zauważam ogromne obszary (dosłownych!) powtórzeń z publikowanej wcześniej monografii: Marek Woś, *Aksjonormatywne wymiary wychowania do podmiotowości społecznej. Studium*

konceptji wychowania Towarzystwa Salezjańskiego, Wydawnictwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2022 r., ISBN 978-83-61451-26-6, ISBN 978-83-8756150-5, ss. 335. Habilitant wprawdzie sygnalizuje we wstępie, że publikacja z roku 2022 wzbudziła w środowisku wychowawców i nauczycieli zainteresowanie oraz pytania, dlatego – jak pisze – „przekonałem się, że można byłoby dokonać analizy procesu wychowania, wykorzystując m.in. opracowane wcześniej badania pod kątem pedagogiki” (s. 7), niemniej jednak zbieżność tych dwóch publikacji jest znaczna. Chociażby z tego względu monografia wydana w 2023 r. nie stanowi znacznego wkład w rozwój pedagogiki (Zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.) ponieważ wcześniej te treści były już obecne w obiegu naukowym. Wracając do powtórzeń, od s. 77 do końca ocenianej monografii z 2023 r. można wskazać kilkudziesięciostronicowe dosłowne wręcz powtórzenia z wtrąceniami ‘uaktualniającymi’ publikację do rzeczonoego ‘profilu pedagogicznego’. I tak na przykład na s. 125 znajduje się zamiana tekstu z: „z socjologicznego punktu widzenia” na: „z naukowego punktu widzenia”. Dodatkowo pojawiają się symbolicznie jedynie wtrącenia przywołujące ściśle pedagogiczne źródła, jak np. s. 105, s. 111 (przypis), s. 116, s. 142 itp., ale to są jedynie kilkudzaniowe wtrącenia. Ogromna część tekstu ocenianej monografii jest kopią poprzedniej.

Również badania empiryczne Habilitanta analizowane w przedstawionej do publikacji monografii są tymi samymi badaniami, które były przedmiotem analizy zamieszczonej w poprzedniej publikacji z 2022 roku, pomimo innego tytułu! Autor próbował pod nowym tytułem przedstawić nowe treści, niemniej jednak okazała się to nieudana próba. Ona dodatkowo spowodowała chaos pojęciowy, metodologiczny i ostatecznie nieadekwatność przedstawionych wyników badań i założeń przedstawionych na początku zamierzeń.

Ocena pozostałych osiągnięć Habilitanta, w tym współpracy międzynarodowej, dydaktycznej, organizacyjnej i propagujących naukę

Ks. dr Marek Woś wykazując pozostały dorobek zaznacza, że stanowią go: 1/ monografia *Aksjonormatywne wymiary wychowania do podmiotowości społecznej. Studium konceptji wychowania Towarzystwa Salezjańskiego*, Wydawnictwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2022 r., ISBN 978-83-61451-26-6, ISBN 978-83-8756150-5, ss. 335; 2/ 1 monografia współautorska Z. Mattya, M. Woś, *Sufragania znińska. Zarys historyczno-socjologiczny*, Żnin 2021 r., ISBN 978-83-60019-86-3, ss. 115; 3/ 5 rozdziałów w monografiach, 4/ 19 artykułów w czasopismach naukowych oraz 5/ jedną współredakcję pracy zbiorowej *Młodość 4.0 – konteksty rozwoju psychoseksualnego*, red. M. Woś, W. Urbanik, Szczecin 2022 r., „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie, ISBN 978-8387561-

52-9. Poza książką *Sufragania żnińska* należy stwierdzić, że dorobek jest zogniskowany na zagadnieniach wychowawczych w kontekście salezjańskiego (czasami szerzej: chrześcijańskiego) systemu pedagogicznego. W dorobku obecna są również wyniki badań społecznych dotyczących środowiskowych uwarunkowań rozwoju młodzieży. W dużej mierze artykuły są publikowane w czasopismach nieznajdujących się na ministerialnej liście czasopism punktowanych: łącznie dwanaście artykułów.

Habilitant ma znaczny dorobek wystąpień naukowych. Wskazuje, że był uczestnikiem 19 konferencji międzynarodowych i ogólnopolskich. Wszystkie one miały miejsce w Polsce. Ks. dr M. Woś ma również bogate doświadczenie organizacyjne. Był w 25 komitetach organizacyjnych konferencji międzynarodowych i ogólnopolskich, pełniąc w nich funkcję członka komitetu organizacyjnego lub organizatora.

Habilitant uczestniczył w 7 projektach (w tym w 3 grantach), z czego szczególnie wysoko oceniam udział w dwóch grantach ministerialnych: 1/ Członek zespołu badawczego grantu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Młodzi bezpieczni: NIE dla patologii, TAK dla bezpieczeństwa nieletnich z województwa zachodniopomorskiego Nr 24/BZK/2018 Projekt realizowano w ramach rządowego programu Razem bezpieczniej im. W. Stasiaka na lata 2018-2020. W badaniach wzięło udział 1230 uczniów szkół podstawowych i ponadpodstawowych województwa zachodniopomorskiego. 2/ Członek zespołu badawczego grantu Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji Młodzi bezpieczni: Edukacja dla dialogu międzykulturowego w województwie zachodniopolskim. Projekt realizowano w ramach rządowego programu Razem bezpieczniej im. W. Stasiaka na lata 2018-2020.

Szczególnie warto podkreślić zagraniczny staż naukowy, który ks. dr Marek Woś dwukrotnie odbył w Papieskim Uniwersytecie Salezjańskim w Rzymie (opiekun naukowy: ks. prof. Zbigniew Formella) w styczniu 2018r. i lipcu 2022r.

Habilitant wykazuje się również działalnością o obszarze komercjalizacji nauki wskazując trzy aktywności: 1/ 2016-2018 przedstawiciel organu prowadzącego Inspektorii pw. św. Wojciecha z siedzibą w Pile ds. współpracy z Kuratoriami Oświaty na terenie województw: zachodniopomorskiego, wielkopolskiego, pomorskiego, kujawsko-pomorskiego oraz m.in. z prezydentami i burmistrzami miast, a także wójtami, na terenach których były salezjańskie placówki edukacyjno-wychowawczo-opiekuńcze. 2/ Współpraca z Okręgową Komisją Egzaminacyjną w Gdańsku. 3/ Członek Oddziału Rady Regionalnej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Szczecinie.

Ks. dr Marek Woś jest członkiem Polskiego Towarzystwa Socjologicznego O/Szczecin (od 2012 r.) oraz Polskiego Towarzystwa Polityki Społecznej O/Szczecin (od 2019 r.).

Dodatkowo jest członkiem komitetów redakcyjnych i rad naukowych w następujących czasopismach: 1/ „Edukacja Humanistyczna” wydawanego przez „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie (od 2016 r.) oraz 2/ „Polish Journal of Critical Realism” wydawanego przez „Pedagogium” Wydawnictwo OR TWP w Szczecinie (od 2023 r.) Pełnił również funkcję recenzenta artykułów naukowych oraz monografii.

Ks. dr Marek Woś posiada również znaczną liczbę recenzji prac licencjackich i magisterskich. Sam prowadził naukowo 36 prac magisterskich.

W aspekcie danych naukometrycznych ks. dr Marek Woś wskazuje na wartość 20 cytowań, oraz wartość 3 w zakresie Indeksu Hirsha. Na dzień 8.06.24 r. wg bazy Google Scholar liczba cytowań wynosi 24 a Indeks Hirsha – 3.

Należy również dodać, że wszystkie rodzaje aktywności naukowej, organizacyjnej, dydaktycznej i popularyzacyjnej naukę, na które wskazuje Habilitant w ‘wykazie dorobku habilitacyjnego’ zostały dokładnie udokumentowane.

Wniosek końcowy

Zgodnie z art. 219 ust. 1 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2023 r. poz. 742 z późn. zm.) w przedmiotowym postępowaniu habilitacyjnym, po analizie dorobku Kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego – ks. dr. Marka Wosia, dokonanej w różnych aspektach, tj. naukowo-badawczym, dydaktyczno-organizacyjnym, a także w zakresie popularyzacji nauki oraz współpracy międzynarodowej, stwierdzam, że przedmiotowy dorobek nie spełnia kryteriów merytorycznych i formalnych w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego. Swoje stanowisko uzasadniam przede wszystkim poruszonymi problemami związanymi z oceną głównego osiągnięcia naukowego będącego przedmiotem postępowania habilitacyjnego. Na podstawie wskazanych uwag nie rekomenduję nadanie ks. dr. Markowi Wosiowi stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika.

Marek Jeziorański